
BOEKBESPREKINGEN

¶ René Bastiaanse, *Onkuisheid. De Nederlandse biechtpraktijk 1900-1965*, Zwolle: W-Books 2013, 304 pagina's, ISBN 978 90 663 05150 4, €22,95.
¶ Vefie Poels

In 1901 verscheen een door de Duitse protestantse theoloog Robert Grassmann geschreven werk, dat ook in het Nederlands werd uitgegeven: *Uittreksels uit de door de Pausen Pius IX en Leo XIII ex cathedra als richtsnoer voor de RK Kerk gesanctioneerde moraal-theologie van den h. Dr. A.M. de Liguori en het ontzettend gevaar daarvan voor de zedelijkheid der volken* (Leiden, ca. 1900). De werken van Alphonsus Maria de Liguori – in 1839 heilig verklaard en in 1871 uitgeroepen tot kerkleeraar – werden gebruikt in de hoogste klassen van de seminaries, waar de aankomende priesters werden geïnstrueerd in het biecht horen. Scrupuleus als De Liguori was, beschreef hij in zijn moraaltheologie en handleidingen voor priesters tot in de kleinste details welke vormen van onkuisheid er allemaal mogelijk waren en dus gebiecht moesten worden. Deze beschrijvingen waren zo expliciet dat ze volgens Grassmann onvermijdelijk tot gevoelens van wellust moesten leiden. Daarom waren ze een groot moreel gevaar voor zowel de biechtelingen als de priester zelf.

Ruim een eeuw later verwondert ook René Bastiaanse zich erover dat seksuele handelingen tot in de kleinste details werden beschreven in de moraaltheologische werken en handleidingen op Nederlandse seminaries. Aanleiding voor zijn boek over seksualiteit en de biechtpraktijk in de periode 1900-1965 zijn vragen die hem als directeur van het Brabants-Historisch Informatie Centrum veelvuldig worden gesteld door bezoekers. Vragen die voortkomen uit onbegrip en ongenoegen over de vroegere intensieve bemoeienis van pastoors met het seksuele leven van gelovigen, met de altijd zwangere moeders en de grote Brabantse gezinnen als gevolg. Waarom bemoeiden celibataire priesters zich met dergelijke zaken?

De vraag 'wat zij er eigenlijk vanaf wisten' is de

basis geweest van Bastiaanses studie. Antwoorden zocht hij in moraaltheologische handboeken en aantekeningen van grootseminaristen in het laatste jaar van hun studie theologie. Met tot zijn verbazing als eerste conclusie dat de katholieke priester theoretisch gezien misschien wel het meeste wist van seksualiteit van al zijn tijdgenoten. Ook het door Grassmannesignaleerde pornografische effect ontging hem niet. Uit voorzorg waren de handleidingen geschreven in het Latijn en hoorden veel van deze boeken – zoals het werk van Grassmann – tot de *Libri prohibiti* in de bibliotheek van reguleren zoals de redemptoristen.

Het antwoord op de vraag waarom priesters geïnstrueerd werden in zaken waarvan ze zichzelf als celibatairen moesten onthouden, moet gezocht worden in het katholieke zondebesef met betrekking tot seksualiteit, en de biecht als middel om zonden te vergeven. Seksuele handelingen waren binnen de katholieke moraal niet verboden, maar ze moesten wel binnen het huwelijk plaatsvinden en de voortplanting niet uitsluiten. Wanneer aan geen van beide voorwaarden werd voldaan was er per definitie sprake van 'tegennatuurlijke onkuisheid' (in de vier onderscheiden categorieën: zelfbevrediging, homoseksuele handelingen, bestialiteit en perversiteiten). Niet enkel de handeling, maar ook de wellustige gedachte was doodzonde. Voor de priesters was het van belang exact vast te stellen welke onkuisheid door de biechteling was begaan, hoe vaak en of er sprake was van een 'naaste gelegenheid' of aanleiding. Op grond daarvan kon hij de zwaarte van de zonde bepalen en de juiste penitentie (straf of boetedoening) opleggen. Dan pas kon absolutie of vergeving van de zonde plaatsvinden.

De katholieke leer in deze hing als een zwaard van Damocles boven de gelovigen. Eén niet gebiechte doodzonde kon het verschil maken tussen eeuwigdurende hel of hemel. Vandaar dat biechtvaders hun best deden om alle zonden boven tafel te krijgen, zodat de ziel in elk geval voorlopig was gered.